

De Wulp, een kwetsbare soort in het landbouwgebied van Neerpelt

Johan van Hertem, Beukenlaan 17, B-3930 Hamont-Achel.

Neerpelt is een gemeente die met enkele belangrijke natuurgebieden (zoals het Hageven, Kolisbos, Damsheide) nog over een grote biodiversiteit beschikt. Ondanks vooruitgang voor diverse kwetsbare soorten, dreigen een aantal andere toch uit de gemeente te verdwijnen. De soorten die het moeilijk hebben zijn vaak afhankelijk van biotopen die niet of weinig te vinden zijn in als natuur beheerde gebieden. Eén van die soorten is de Wulp.

De Wulp kwam in het verleden in grote aantallen voor in de uitgestrekte heidegebieden van de Kempen met in de omgeving permanent grasland. De grootscheepse ontginningen en bebossingen van uitgestrekte heidevelden moeten ongetwijfeld een nadelige invloed hebben gehad op de wulpenpopulatie. Cultuurtechnische ingrepen hebben ervoor gezorgd dat steeds meer Wulpen op grasland zijn gaan broeden en zelfs op akkers die vroeger heide waren (Gabriëls, 1981).

De zeer grote plaatstrouw van deze soort en de voedselrijkdom in dit landbouwareaal zijn hier wellicht voor verantwoordelijk. De soort is actueel in zeer belangrijke mate afhankelijk van het landbouwbeleid in ruime zin. Met de verdere modernisering, intensivering en schaalvergroting van de landbouw komt deze soort echter meer en meer onder druk te staan. Vooral de voortdurende landbewerkingen, ook tijdens het broedseizoen, zijn voor de soort problematisch. Wulpen komen nog vrij vaak tot broeden in landbouwgebied, maar in de loop van het seizoen wordt het nest

Foto: Frans van Bauwel

meestal vernietigd of worden de jongen door landbouwmachines gedood. Ook de omvorming van voormalig permanent grasland in akker of drainage van vochtige weiden zijn niet goed voor het behoud van deze grote steltloper. De bereidheid van plaatselijke landbouwers om het behoud van de Wulp te ondersteunen via samenwerking, eventueel met financiële ondersteuning, is dan ook uitermate belangrijk.

De gemeente Neerpelt heeft met de keuze van deze soort de lat zeer hoog gelegd. De vaak tegengestelde belangen van natuurbehoud en landbouw in het landbouwgebied maken het uitwerken en uitvoeren van de concrete terreinacties verre van eenvoudig. Of de Wulp in Neerpelt kan behouden blijven zal echter in grote mate afhangen van de bereidheid tot samenwerking tussen de verschillende partners. Deze partners zijn in de gemeente Neerpelt momenteel vooral de Gemeente Neerpelt, de landbouworganisaties, de Vlaamse Landmaatschappij, het Regionaal Landschap Lage Kempen, het Agentschap voor Natuur en Bos, Natuurpunt Neerpelt en de Wildbe-

heereenheden in de gemeente.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

Omdat de Wulp hoofdzakelijk een landbouwgerelateerde soort is, heeft de gemeente actie ondernomen om samen met de plaatselijke landbouwers initiatieven uit te werken.

Zo waren er enkele goede overlegvergaderingen op het gemeentehuis met de bovenvernoemde partners, o.a. landbouwers die mogelijk broedgevallen van de Wulp op hun landbouwgronden bezitten. De verschillende andere partners hebben na gezamenlijk overleg aanbevelingen gedaan. Deze samenwerking met de landbouwers en de gemaakte afspraken vergroten de kans dat de Wulp voor Neerpelt behouden kan blijven. Een van de belangrijkste afspraken was dat aangetroffen broedgevallen zo snel mogelijk gemeld zouden worden. Na melding zou dan ter plaatse het nestgebied gevrijwaard worden door het landbouwgewas er over een aantal vierkante me-

ter te laten staan. Maar tot nu toe werd er geen enkel broedgeval gemeld.

Op basis van voorstellen uit het actieplan de Wulp werden in Neerpelt zones afgebakend waarbinnen landbouwers beheerovereenkomsten weidevogelbeheer van de Vlaamse Landmaatschappij kunnen afsluiten. De bedrijfsplanner van de Vlaamse Landmaatschappij heeft de voorbije periode extra aandacht besteed aan het zoeken van kandidaat landbouwers voor deze beheerovereenkomst.

Natuurpunt Neerpelt heeft in 2008 in het kader van Life Dommelvallei een grote akker, grenzend aan de Dommel en het natuurreservaat Hageven, aangekocht. Deze ongeveer 6,5 ha grote akker gelegen in habitatrichtlijn- en landbouwgebied wordt omgevormd tot wulpenweide. Het volledig terrein is naar grasland omgezet. Deze aankoop stootte echter op heel wat weerstand bij landbouwers. Bezorgdheid voor een slechtere ontwatering in het gebied en vernatting van landbouwgronden in de omgeving zijn twee van de genoemde redenen.

Het gemeentebestuur maakte eveneens volgende kanttekening: 'De Vlaamse regering besloot in december 2008 om binnen een onbepaald tijdsbestek een gewestelijk Ruimtelijk Uitvoeringsplan op te stellen voor het landschappelijk waardevol agrarisch gebied ter hoogte van de Tussen, aangeduid als gebied 60 (noot: de wulpenweide bevindt zich in dit gebied). Dit ruimtelijk uitvoeringsplan zal de definitieve bestemming van het gebied vastleggen. Voor het college van burgemeester en schepenen kan er momenteel geen voorafname op deze definitieve bestemming ingenomen worden.

Het nu reeds invullen van het gebied als wulpenweide met de voorgestelde reliëfwijzigingen zou een definitieve natuurinvulling geven in dit gebied, zonder dat er zekerheid bestaat over de gewenste gebiedsbestemming.'

Communicatie

Door het Regionaal Landschap Lage Kempen werd een fiche met mogelijke maatregelen voor het behoud van de Wulp opgemaakt. Een artikel over de Wulp verschijnt in het gemeentelijk infoblad.

Op de jaarvergadering van de landbouwrap (GALAN) werd het project voorgesteld. Het Regionaal Landschap Lage Kempen overlegde eveneens met landbouwers met percelen waar de kans op broedpogingen erg groot is. Ook voor de leden van de lokale wilbbeheereenheid werd een terreinbezoek georganiseerd. Al deze inspanningen hebben echter nog niet tot concrete maatregelen op het terrein geleid.

Monitoring

In de jaren zeventig kwam de Wulp enkel in de Kempen voor (Van Der Krieken, 2004). Maar op het einde van de jaren tachtig werden nieuwe broedgebieden op de grens van het Kempense verspreidingsareaal ingepalmd, zoals het Schulensbroek, opgespoten terreinen en de Maasvallei. De voorbije dertig jaar is het Kempense areaal ruimer geworden (Van Der Krieken, 2004). Bij de inventarisatie in 1981 werden 475-500 paren opgetekend. De toename tot 500-600 paren in de Vlaamse broedvogelatlas (2002) is gedeeltelijk te wijten aan de kolonisatie van nieuwe broedgebieden, zowel binnen als buiten de Kempen. De Wulp is een van de weinige weidevogelsoorten die zich, ondanks afname in een aantal landbouwgebieden, tot nog toe wist te handhaven.

In Neerpelt kwam de Wulp in het verleden vooral tot broeden in grotere natuurgebieden zoals het Hageven. Tot in het midden van de jaren 1970 broedden ze zelfs nog in kleine gedeeltelijk verboste heidepercelen langs de Achelse dijk. Deze broedlocaties lagen ingesloten tussen dennenbossen en populieren-aanplantingen van de toenmalige wateringen. Eenmaal uit het ei verhuisden de jongen samen met de oudervogels naar zeer nat grasland in de buurt van de Prinsenloop. De ouder-

vogels pendelden tijdens het broeden tussen de broedlocatie en de weilanden in de buurt. Bovenstaande broedplaats werd verlaten nadat verbossing en bebossing de kleine stukjes overgebleven heide deden verdwijnen. Ook de natte weilanden werden gedraineerd en grotendeels naar akkers omgezet vanaf eind jaren zeventig. Niet alleen de Wulp maar ook de Watersnip verdwenen hier als broedvogel.

In 2007 werden in het 'Herent' kleine jongen gemeld door de plaatselijke wilbbeheereenheid. De oudervogels werden echter nadien meermaals zonder jongen gezien.

In 2008 was er weer een broedgeval in het 'Herent' in lang gras. De oudervogels alarmerden heftig en achtervolgden overvliegende Zwarte kraaien. Nog dezelfde dag werd dit perceel gemaaid. De beide oudervogels zijn nog een hele poos in het gebied gebleven maar zijn niet opnieuw beginnen broeden. Dit broedgeval en het broedgeval van 2007 waren de enige ontdekte broedgevallen voor heel Neerpelt voor de periode 2007- 2009. Beide broedgevallen mislukten.

In 2008 werden op de Buitenheide te Achel net over de grens met Neerpelt ook vier kleine jongen aangetroffen, waarvan één vliegvlug raakte. Dit gebied is een groot maïsakkergebied. Er is in de onmiddellijke buurt van het broedgeval een onbewerkt moerassig perceel aanwezig waar de jongen een tijd hebben kunnen schuilen. Mits veel geluk is er dus toch een kleine kans in grootschalig landbouwgebied om één jong te laten opgroeien.

Het gebied 'het Herent' was in 2009 volledig met Maïs beplant en er werden nergens nog broedgevallen vastgesteld.

Conclusies

De laatste drie jaar werd geen enkel vliegvlug jong waargenomen op het grondgebied Neerpelt. Om kuikens van de Wulp groot te krijgen is de hulp van de lokale landbouwers onontbeerlijk. Er loopt momenteel in het kader van het Europese project SOLABIO (Soorten en Landschappen als dragers voor de Biodiversiteit) een studie – uitgevoerd in Noord-Brabant – die het gebruik van GPS om kuikens en nesten te vermijden bij het bewerken van het

land onderzoekt. De kennis die daar opgedaan wordt, kan landbouwers helpen de broedende vogels op hun terreinen te beschermen, zonder inkomensverlies.

Het inrichten van een gebied moet gericht zijn op een succesvolle reproductie van de soort. Dit betekent dat er zowel broedlocatie als foerageergebied in het gebied aanwezig moet zijn. In het 'Herent' zijn beide onvoldoende aanwezig, terwijl het probleem in de omgeving van het Hageven vooral het ontbreken van foerageergebied is. Natuurpunt Neerpelt heeft een groot terrein aangekocht in het kader van Life – Dommelvallei. Dergelijke maatregelen moeten echter ook kunnen rekenen op de nodige steun van de gemeenten. Bij het opstellen van het Ruimtelijke Uitvoeringsplan moet dus rekening gehouden worden met de Wulp.

Voorlopig trekt de Wulp in Neerpelt aan het kortste eind. Terugkeer van deze prachtige vogel in het buitengebied van Neerpelt zal dan ook afhangen van de bereidheid van de landbouwers om hem een eigen stekje in de gemeente te gunnen.

the land. The last three years probably no curlew pulli reached adulthood in Neerpelt. Both the municipality and Regionaal Landschap Lage Kempen organised several meetings and fieldtrips. Farmers were also offered a flyer with information on how to spot and protect birds. Natuurpunt did buy an area of 6.5 ha near their nature reserve Hageven, to adapt for the curlew.

Referenties

- GABRIËLS, J., 1981. Weidevogelgebieden in Limburg. Broedende steltlopers maken kultuurlandschappen ecologisch belangrijk. De Belgische Natuur- en Vogelreservaten i.s.m. LISEC Bokrijk, 54 pp.
- GABRIËLS, J., 1985. Atlas van de broedvogels in Limburg. Een uitgave van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten i.s.m. LISEC, Genk, 724 pp.
- GABRIËLS, J., J. STEVENS & P. VAN SANDEN, 1994. Broedvogelatlas van Limburg, veranderingen in aantallen en verspreiding na 1985. LIKONA, Provinciale Vogelwerkgroep, provincie Limburg, 366 pp.
- KOFFIJBERG, K., F. HUSTING & R. FOPPEN, 2009. Vogelbalans 2009 – flyways. Een uitgave van SOVON Vogelonderzoek Nederland, 23 pp.
- LIPPENS, L. & H. WILLE, 1972. Atlas van de vogels in België, 846pp.
- VAN DER KRIEKEN B., 2004. In: VERMEERSCH, G., A. ANSELIN, K. DEVOS, M. HERREMANS, J. STEVENS, J. GABRIËLS & B. VAN DER KRIEKEN. Atlas van de Vlaamse Broedvogels 2000 – 2002: 216 - 217. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 496 pp.
- VERHEYDEN, R., 1948. De steltlopers van België, 319 pp.

Summary

The municipality of Neerpelt adopted the curlew (*Numenius arquata*). To keep this bird in the municipality, close cooperation with the local farmers is needed, as birds mainly nest on farmland. Furthermore the nest and nestlings are easily destroyed when working